

INF-SCOOP

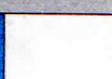
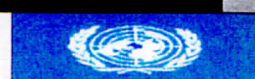
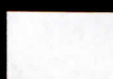
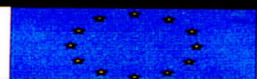
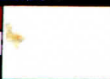
INFO-SCOOP is een maandelijkse uitgave van 101 MIPe1

OKTOBER 2000

VERKIEZINGEN EN REVOLUTIE IN JOEGOSLAVIE

DE BIJZONDERE BAND
TUSSEN
SERVIË EN RUSLAND

UITSLAG ENQUETE

INHOUDSOPGAVE

-Verkiezingen en revolutie in Joegoslavië

Blz 3

Politieke partijen en presidentskandidaten	Blz 3
De periode voor de verkiezingen	Blz 4
Fraude	Blz 4
De verkiezingsdag	Blz 5
De uitslag	Blz 5
Het vervolg	Blz 6
Gevolgen voor de federatie	Blz 7

-De bijzondere band tussen Servië en Rusland.

Blz 9

Slavische volkeren onder leiding Russisch keizerrijk	Blz 9
Panslavische droom	Blz 11
Vrede van Stefano	Blz 13
Broedervolk	Blz 14
Kosovo	Blz 14
Conclusie	Blz 15

-Uitslag van de enquête

Blz16

VOORWOORD

Uiteraard wordt in deze uitgave van de Infoscoop aandacht besteed aan de verkiezingen die in Joegoslavië op 24 september jongstleden hebben plaatsgevonden. President Milosovic heeft plaats moeten maken voor Vojislav Kostunica, de kandidaat van de verenigde oppositie.

Naast verkiezingen voor het federale parlement en de federale president was er tevens in Servië de mogelijkheid te stemmen voor het lokale bestuur. In de nasleep van deze verkiezingen hebben in Belgrado gebeurtenissen plaatsgevonden die men als een revolutie kan bestempelen.

Binnen zowel de politieke alsmede militaire kringen maar ook in de wetenschap en kerkelijke belevingswereld bestaat een soort van broederschap tussen Joegoslavische en Russische volkeren. Sinds de zomer van 1992 heeft de Russische politiek zich als een soort beschermheer opgeworpen over het voormalig Joegoslavië. In een artikel wordt deze bijzondere band tussen Servië en Rusland nader belicht.

Mocht u interesse hebben in een bepaald onderwerp wat wij in de infoscoop nader voor u kunnen belichten, aarzel dan niet om contact op te nemen met onze redactie.

Majoor Scholten

COLOFON

INFO-SCOOP is een maandelijks uitgave van 101 MIPel.

Adres: Simon Stevinkazerne,
MPC 41 A, Postbus 9012,
6710 HC Ede.

Telefoon: 0318-683050/3073/3023

Redactie: Maj Scholten, Elnt de
Groot, Sgt1 Vels en Sgt Kolster.

INFO-SCOOP word verzonden aan die instanties welke functioneel belang hebben bij actuele informatie. De inhoud van de INFO-SCOOP is volledig samengesteld uit open bronnen.

Overname uit deze publicatie is toegestaan mits de bron wordt vermeld. Indien uw adres is gewijzigd, gelieve dit door te geven aan repro 101 MIPel (Zie bovenstaand adres of telefonisch

0318-683023)

**Demonstratie voor het
parlementsgebouw**
Internet
Foto voorkant: Kostunica
Internet

VERKIEZINGEN EN REVOLUTIE IN JOEGOSLAVIË.

TInt. drs. Haandrikman

Op 24 september hebben er diverse verkiezingen plaatsgevonden in Joegoslavië. In dit artikel worden allereerst de belangrijkste politieke partijen en hun presidentskandidaten kort besproken. Hierna wordt beschreven wat er respectievelijk in de aanloop naar de verkiezingen en op de verkiezingsdag zelf in Servië en Montenegro is voorgevallen. Tenslotte wordt uitgebreid ingegaan op de uitslag van de diverse verkiezingen en de gebeurtenissen die uiteindelijk hebben geleid tot de beëdiging van Kostunica als federaal president.

Bronnen: Economist, Free B92 News, Institute for War and Peace Reporting, International Crisis Group, Janes Intelligence Review, NRC Handelsblad, Volkskrant

POLITIEKE PARTIJEN EN PRESIDENTSKANDIDATEN

De belangrijkste partij in Joegoslavië was de SPS (Socialistische Partij van Servië) van Milosevic. De SPS is voortgekomen uit de voormalige Communistische Partij en noemt zichzelf een moderne linkse partij. De SPS is op federaal niveau en in Servië reeds jaren aan de macht en partijleider Milosevic regeert hierbij volgens de klassieke, autoritaire communistische wijze. De partij had vergaande controle over de politie en de media en weigert iedere vorm van samenwerking met de oppositie of het westen.

Joegoslavisch Links (JUL) is in 1994 door Markovic, de vrouw van Milosevic, opgericht. Deze partij streeft naar het herstel van het oude communistische systeem, inclusief centraal gestuurde economie en beperking van onafhankelijke media. Sinds de federale verkiezingen van 1996 vormde JUL samen met SPS en SRS (zie hierna) de regering van Joegoslavië. JUL en SPS hebben samen met de SNP, de pro-Milosevic partij uit Montenegro onder leiding van Bulatovic, Milosevic tot presidentskandidaat voor de verkiezingen van 24 september benoemd. Bij de parlaments- en gemeenteraadsverkiezingen doen SPS en JUL gezamenlijk mee als "linkse coalitie". De SRS (Servische Radicale Partij) van Seselj is een ultra-nationalistische partij die als vrijwel het enige programmapunt het realiseren van Groot-Servië heeft. In

1996 wist de partij hiermee een flink aantal parlamentszetels te verwerven. De presidentskandidaat van de SRS was Nikolic, jurist en één van de federale vice-premiers.

De Servische Vernieuwingsbeweging (SPO) van Draskovic was in het verleden een belangrijke oppositiepartij die diverse coalities (DEPOS en Zajedno) aanvoerde. De partij is echter flink in populariteit gedaald nadat zij korte tijd deel uitmaakte van de regering van Milosevic. Bovendien heeft de SPO zich niet aangesloten bij de andere oppositiepartijen, maar een eigen presidentskandidaat naar voren geschoven: Mihajlovic. Hij is de kleinzoon van de leider van de chetniks in WO2 en burgemeester van Belgrado.

De overige oppositiepartijen hebben zich verenigd in de DOS-coalitie (Democratische Oppositie van Servië). De belangrijkste partijen in dit samenwerkingsverband zijn de DS van Djindjic, de GSS van Pesic en de DSS van Kostunica. Naast deze hervormingsgezinde partijen hebben ook diverse partijen die de Hongaren in Vojvodina vertegenwoordigen zich bij DOS aangesloten. De jurist Kostunica is door DOS als presidentskandidaat naar voren geschoven.

De belangrijkste Montenegrijnse partijen zijn de pro-westerse regeringspartij DPS (Democratische Partij van Socialisten) van Djukanovic, die tegen het regime van Milosevic is, en de Milosevic-gezinde oppositiepartij SNP (Socialistische Partij) van Momir Bulatovic.

DE PERIODE VOOR DE VERKIEZINGEN

Al in de eerste weken van augustus werden er opiniepeilingen gepubliceerd waarin presidentskandidaat Kostunica een ruime voorsprong had op Milosevic. Naarmate de verkiezingsdatum dichterbij kwam, werd deze voorsprong alleen maar groter. Milosevic zag zich daardoor genoodzaakt om de oppositie met harde hand aan te pakken. In de media verschenen dagelijks berichten over arrestaties van aanhangers van de protestbeweging Otpor en ook werd meerdere malen campagnemateriaal van de oppositie in beslag genomen. Tijdens een campagne-bijeenkomst in Kosovska Mitrovica op 14 september werd Kostunica door Milosevic-supporters bekogeld met flessen en stenen. Onafhankelijke media berichtten na afloop dat het hier slechts een handjevol Milosevic-aanhangers betrof terwijl er duizenden mensen waren die Kostunica toejuichten, maar het incident werd door de staatstelevisie regelmatig uitgezonden als bewijs voor de geringe steun die DOS zou hebben.

Verkiezingsposters van de
Partij van Milosevic
Internet

In Montenegro had de regering besloten om de verkiezingen te boycotten en geen stemlokalen in te richten. Regeringspartij DPS van Djukanovic is het namelijk absoluut niet eens met de eerder dit jaar doorgevoerde federale

grondwetswijzigingen. Door deze wijzigingen werd Milosevic in staat gesteld om voor nog eens twee ambtsperioden aan te blijven als federaal president. Bovendien wordt de president niet langer gekozen door de nationale parlementen van Servië en Montenegro, maar rechtstreeks door het volk. Dit lijkt democratischer, maar hierdoor wordt de invloed van het kleine Montenegrijnse electoraat sterk beperkt ten gunste van de Serviërs, die nu eenmaal veel groter in aantal zijn binnen de federatie. Verschillende vooraanstaande Montenegrijnen hebben in de aanloop naar de verkiezingen aangegeven dat men een referendum over onafhankelijkheid zou houden indien Milosevic opnieuw tot president gekozen zou worden. Dit leidde tot bezorgdheid in het westen, omdat Milosevic de deelstaat Montenegro waarschijnlijk niet zonder slag of stoot uit de republiek Joegoslavië zou laten vertrekken. Bovendien werd er druk gespeculeerd over het uitlokken van een crisis in Montenegro door Milosevic indien hij de verkiezingen zou verliezen. Hij zou dan immers de staat van beleg kunnen afkondigen en in dat geval mag de president volgens de Joegoslavische grondwet aanblijven zo lang de crisissituatie duurt.

In de weken voorafgaand aan de verkiezingen verzamelde zich een aanzienlijke NAVO-vloot (o.a. het commando-schip van de Amerikaanse zesde vloot) in de Adriatische zee voor een gezamenlijke oefening met Kroatië op 25 september. Hoewel deze oefening volgens Amerikaanse woordvoerders al gepland was voordat de Joegoslavische verkiezingsdatum bekend was, werden hiermee de capaciteiten van de NAVO nog eens aan Milosevic getoond. Wellicht zou dat Milosevic van ingrijpen in Montenegro kunnen weerhouden.

FRAUDE

De Joegoslavische verkiezingswetten zijn zeer summier en bieden ruime mogelijkheden voor het plegen van fraude. Voorafgaand aan de verkiezingen werd dan ook druk gespeculeerd over de fraude

die Milosevic en zijn aanhangers zouden kunnen plegen. Zo bestaan de kiescommissies voornamelijk uit leden van regeringspartijen en zijn de kiesregisters zo onduidelijk dat mensen zich in meerdere gemeenten in zouden kunnen schrijven. Bovendien hoeft men geen handtekening te plaatsen als men gestemd heeft, maar wordt de naam van de betreffende persoon slechts doorgestreept op de lijst van het desbetreffende stemlokaal. Het is dus niet moeilijk om extra stembiljetten in de stembus te doen en vervolgens de namen door te strepen van mensen die niet zijn komen stemmen. Vooral de geringe opkomst in Montenegro en Kosovo boden mogelijkheden om op deze wijze te frauderen. Dit werd nog eens vergemakkelijkt door het feit dat alleen waarnemers uit Milosevic-gezinde landen als China toestemming hadden om de verkiezingen te controleren. Als tegenmaatregel heeft DOS bij de meeste stemlokalen waarnemers geplaatst en ook het onafhankelijke Centrum voor Vrije Verkiezingen en Democratie (CESID) heeft gepoogd de verkiezingen te monitoren.

DE VERKIEZINGSDAG

Op zondag 24 september hebben er geen noemenswaardige geweldadigheden plaatsgevonden. In Montenegro werden vanwege de boycot alternatieve stemlokalen ingericht in bijvoorbeeld café's en huizen van Milosevic-

Milosevic en zijn vrouw Markovic brengen hun stem uit.
Internet

aanhangers. In Kosovo werd de Servische minderheid op een aantal plaatsen onder bescherming van KFOR in staat gesteld om hun stem uit te brengen.

Kosovo-Albanezen hebben de verkiezingen geboycott. In Belgrado verzamelden zich 's avonds tienduizenden oppositie-aanhangers om de overwinning te claimen, hoewel de officiële kiescommissie nog geen uitslagen bekend had gemaakt. DOS maakte zelfs bekend dat Kostunica meer dan 50% van de stemmen had behaald, zodat een tweede ronde voor het kiezen van een president niet nodig was. Tegelijkertijd bracht de SPS echter naar buiten dat Milosevic een voorsprong had op Kostunica. In de loop van de maandag schaarden steeds meer westerse politici zich achter de mening van de oppositie dat Kostunica gewonnen zou hebben. Officiële uitslagen waren echter nog steeds niet bekend.

In Montenegro lag de opkomst voor de verkiezingen vanwege de boycot rond de 28%. Degenen die gingen stemmen kozen in overgrote meerderheid voor Milosevic. De lage opkomst geeft echter aan dat het grootste deel van de Montenegrijnen achter de boycot van Djukanovic staat. Men is tegen de recente grondwetswijzigingen die de invloed van Montenegro binnen Joegoslavië beperken, maar dit wil niet zeggen dat de Montenegrijnen die niet zijn gaan stemmen voor complete onafhankelijkheid zijn. Volgens de *Economist* is momenteel eenderde van de inwoners van Montenegro voor onafhankelijkheid, een kwart is tegen en de rest weet het nog niet.

DE UITSLAG

De eerste voorlopige uitslagen werden pas op dinsdag 26 september bekend gemaakt. De definitieve uitslag op donderdag luidde 49% voor Kostunica en 39% voor Milosevic. Hoewel het uniek is dat erkend werd dat Milosevic minder populair was dan Kostunica, maakte deze uitslag een tweede ronde tussen deze kandidaten noodzakelijk. Geen van beiden had immers een absolute meerderheid van meer dan 50% weten te behalen. DOS was het hier echter niet mee eens:

Kostunica zou 54% van de stemmen hebben verkregen en dus in de eerste ronde gewonnen hebben. Ook het onafhankelijke CESID sloot zich hierbij aan. De oppositie hield elke avond bijeenkomsten in Belgrado en andere steden, waarbij tienduizenden de overwinning van Kostunica vierden. Ook de SRS van Seselj en de SPO van Draskovic erkenden dat de oppositie gewonnen had.

Bij de parlamentsverkiezingen behaalde de oppositie 55 van de 108 Servische zetels, de SRS vier, de SPO geen en de linkse coalitie van SPS en JUL 44. De overige zetels gingen naar kleinere partijen. Vanwege de boycot door de regeringspartijen in Montenegro gingen echter 28 van de dertig zetels die in het federale parlement voor deze deelrepubliek bestemd zijn naar pro-Milosevic partijen. Zodoende weet Milosevic zich toch verzekerd van een hem gunstig gezinde meerderheid in het lagerhuis. De tweederde meerderheid die nodig is voor o.a. grondwetswijzigingen en het afzetten van de president heeft hij echter niet behaald. In het Hogerhuis zijn twintig zetels bestemd voor Servië en twintig voor Montenegro. De Servische zetels zijn verdeeld in tien voor de oppositie, zeven voor de linkse coalitie, twee voor de SRS en één voor de SPO. De Montenegrijse zetels gaan echter op één na naar Milosevic-gezinde partijen,

Tienduizenden oppositie-aanhangers protesteren in Belgrado.
Internet

zodat hij zich ook hier van een meerderheid verzekerd weet.

Bij de Servische gemeenteraadsverkiezingen tenslotte heeft de oppositie in alle grote steden, o.a. in Belgrado, Novi Sad en Nis, een ruime meerderheid behaald.

HET VERVOLG

In de week na de verkiezingen vierde de oppositie avond na avond haar overwinning in Belgrado en andere steden. Tegelijk werd hierbij geprotesteerd tegen de uitslagen die de kiescommissie bekend had gemaakt, omdat deze volgens DOS niet zouden kloppen. In Kosovo bijvoorbeeld zouden volgens de kiescommissie 142.000 stemmen zijn uitgebracht, terwijl UNMIK dit aantal op niet meer dan 44.000 schat. DOS-woordvoerder Djindjic maakte op donderdag 28 september dan ook bekend dat Kostunica de tweede ronde zou boycotten. De kiescommissie gaf echter niet toe en op vrijdag riep Djindjic op tot burgerlijke ongehoorzaamheid en een algemene staking. Gedurende het weekend gaven steeds meer mensen hieraan gehoor. Zo werden diverse wegen in Servië geblokkeerd en werd er gestaakt bij de grootste steenkolenmijn van het land. De oppositie weigerde mee te doen aan de tweede ronde omdat dit volgens hen de uitslag van de eerste ronde zou legitimeren en Milosevic een nieuwe kans zou krijgen om de uitslagen met behulp van fraude naar zijn hand te zetten. Door te blijven protesteren bood DOS Milosevic echter de mogelijkheid om de noodtoestand af te kondigen indien de demonstraties zijns inziens uit de hand zouden lopen. Dit gebeurde echter niet en in de tweede week na de verkiezingen gaven steeds meer mensen gehoor aan de oproep van Djindjic. Elke dag verzamelden zich meer demonstranten in de straten van Belgrado en ook in de rest van het land was sprake van stakingen, wegblokkades en demonstraties van aanhangers van de oppositie. Op donderdagmiddag 5 oktober vond de slotdemonstratie plaats in Belgrado. Vlak daarvoor had het Constitutionele Hof bekend gemaakt dat de

Zelfs de politie en militairen schaarden zich aan de kant van de oppositie.

Internet

verkiezingsuitslagen wegens onregelmatigheden ongeldig waren. De verkiezingen zouden daarom opnieuw gehouden moeten worden, maar pas in juni 2001 als de ambtstermijn van Milosevic officieel afloopt. Honderdduizenden Serviërs protesteerden hiertegen en bezetten zelfs het parlamentsgebouw. Kostunica werd uitgeroepen tot federaal president. De politie trad nauwelijks op en zelfs de staatstelevisie noemde Kostunica de gekozen president. Toen ook het Constitutionele Hof op vrijdag de overwinning van Kostunica erkende, verscheen Milosevic op de nationale televisie om zijn nederlaag te erkennen en Kostunica te feliciteren. Ook andere hooggeplaatste ambtenaren, waaronder chef-staf Pavkovic, en buitenlandse regeringsleiders als Clinton, Blair en zelfs de Chinese president feliciteerden Kostunica met zijn overwinning. Op zaterdag werden zowel de nieuwe federale parlamentsleden als president Kostunica beëdigd. In zijn speech zei Kostunica zich in te zetten voor meer democratie in Joegoslavië en betere relaties met de internationale gemeenschap. De toekomst zal moeten leren in hoeverre Kostunica zich hieraan zal houden. In elk geval staat vast dat hij een nationalist is en de acties van de NAVO inzake Kosovo verwerpt. Bovendien heeft hij reeds te kennen gegeven niet met het Joegoslavië-tribunaal te willen samenwerken en

Milosevic zeker niet uit te zullen leveren. Tenslotte moet rekening gehouden worden met het feit dat de DOS uit maar liefst achttien partijen bestaat met totaal verschillende doelstellingen. Het is maar de vraag of zij in staat zullen zijn om een regering te vormen en of deze dan wel effectief zal zijn.

GEVOLGEN VOOR DE FEDERATIE

De overwinning van Kostunica heeft gevolgen voor de verschillende regio's binnen de Joegoslavische federatie. In Kosovo bijvoorbeeld wordt door de Albanezen met argusogen naar de ontwikkelingen gekeken. Het lijkt er immers op dat Kostunica zich gematigder opstelt ten aanzien van Kosovo dan Milosevic. Indien de banden tussen Kosovo en Servië door hem genormaliseerd worden, wordt de kans op onafhankelijkheid voor Kosovo immers erg klein. Paradoxaal genoeg zouden de Albanezen in Kosovo er dus meer baat bij hebben als Milosevic aanblijft, omdat men zich dan verzekerd weet van westerse steun. Deze ontwikkelingen zouden ertoe kunnen leiden dat men bij de gemeenteraadsverkiezingen in Kosovo op 28 oktober stemt op meer radicale partijen als de PDK van Thaci en de AAK van Haradinaj, die absoluut voor een onafhankelijk Kosovo zijn. In Montenegro staat men nog afwachtend tegenover de recente gebeurtenissen. Feit is dat Kostunica volgens de grondwet een Montenegrijnse premier moet aanwijzen. Deze zal ofwel uit de DPS ofwel uit de SNP afkomstig moeten zijn en belast worden met het formeren van een regering. Kostunica moet hierbij dus een principiële keuze maken tussen de voormalige voor- en tegenstanders van Milosevic. President Djukanovic van de DPS heeft reeds gezegd dat hij de federale regering (die op dit moment nog gevormd moet worden) als niet legaal zal beschouwen totdat er nieuwe verkiezingen zijn gehouden. De Montenegrijnen hopen natuurlijk dat de grondwetswijzigingen van Milosevic, waardoor de invloed van Montenegro sterk beperkt is, snel ongedaan gemaakt worden. Hiervoor is echter een meerderheid in het parlement

Oppositie-aanhangers vieren hun overwinning terwijl het door hun in brand gestoken parlaments nog nasmeult.

Internet

vereist en deze instelling wordt nog beheerst door de Linkse Coalitie van Milosevic.

In de deelrepubliek Servië tenslotte zijn alle partijen in het parlement, waaronder ook SPS en JUL, aanvankelijk akkoord gegaan met vervroegde parlamentsverkiezingen in december. Bovendien had men het voornemen een overgangsregering te vormen waarin ook vertegenwoordigers van DOS zitting hebben. Na enkele dagen maakte de SPS kenbaar dat men hier toch niet mee akkoord zou gaan. Op het moment van schrijven is nog niet duidelijk of de Servische verkiezingen inderdaad vervroegd zullen worden en of het land tot de verkiezingen door een overgangsregering bestuurd zal worden.

Duizenden demonstranten voor het parlamentsgebouw

Internet

Viering van demonstranten voor het parlamentsgebouw.

Internet

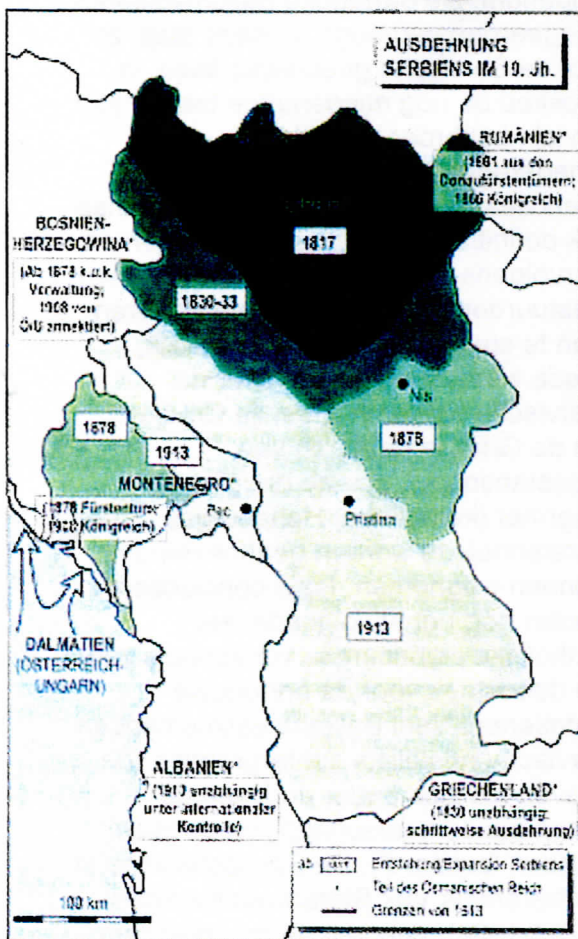

DE BIJZONDERE BAND TUSSEN SERVIË EN RUSLAND

Aooi Schuijl

In dit artikel wil ik ingaan op de speciale band die er tussen Rusland en Servië bestaat. Tijdens de NAVO-bombardementen op de FRJ, koos de Russische bevolking massaal partij voor hun Servische broeders. De Russische regering reageerde met verontwaardiging en onbedekte bedreigingen richting het Westen. Er werd gewezen op de gemeenschappelijke orthodoxe en Slavische banden tussen de beide volkeren. In het eerste deel van het artikel worden de eerste contacten tussen Servië en Rusland ten tijde van het Ottomaanse Rijk beschreven. Daarna wordt nader ingegaan op het begrip 'Pan-Slavisme' en de verschillende Balkanoorlogen. Vervolgens wordt de verhouding tussen Rusland en Servië tijdens de NAVO-acties in Kosovo onder de loep genomen en het artikel besluit tenslotte met de rol van de orthodoxe kerk.

Bronnen: Elsevier, Atlantisch Perspectief, Österreichische Militärische Zeitschrift, OVSE, der Spiegel, Volkskrant, NRC-Handelsblad, en Institute for War & Peace.

SLAVISCHE VOLKEREN ONDER LEIDING RUSSISCH KEIZERRIJK

Meer dan een eeuw (1800-1900) was Rusland de enige Slavische mogendheid die fungeerde als de 'bevrijder' van de onder het Ottomaanse juk zwoegende orthodoxe Slaven zoals: Serviërs, Montenegrijnen en Bulgaren. Ten tijde van het Oost-Romeinse Rijk had Rusland zowel op kerkelijk alsmede cultureel gebied relaties opgebouwd met de Bulgaren en Serviërs, maar onder het Ottomaanse Rijk droogden de contacten langzaam op. Pas in de achttiende eeuw knoopten de Russen hun betrekkingen met de Balkanvolken weer aan. De eerste contacten tussen Rusland en Servië kunnen we omstreeks de vijftiende eeuw dateren. In die periode leefde het grootste deel van het Servische volk onder het juk van het grote Ottomaanse imperium.

De uitbreiding van Servië
ÖMZ

In de 12^e en 13^e eeuw vestigde de Serviërs een middeleeuws koninkrijk met de stad Nis als centrum. Het Rijk bereikte onder Stefan Dusan zijn grootste expansie. In 1389 werd Servië, onder de Servische vorst Lazar Hrebeljanovicin op het 'Merelveld' (Kosovo-Polje) door het Ottomaanse leger onder leiding van sultan Murad verslagen. Nadat de rol van het Servische rijk verloren was gegaan, vestigden de Serviërs hun hoop op een verbintenis van de Servisch-orthodoxe kerk met de eveneens christelijke Russisch-orthodoxe kerk. Na de val van de Romeinse- en Byzantijnse imperia lag er voor Rusland op kerkelijk gebied een mogelijkheid deze ontstane leemte op te vullen. Edoch, de Russisch-orthodoxe kerk was niet bij machte deze rol daadwerkelijk te vervullen. Wat resteerde was een zekere mate van morele steun aan hun Servische geloofsgenoten. Verschillende Servische kloosters en met name de Patriarch van Pec knoopten betrekkingen aan met Russische patriarchen en het tsaristische huis.

Mit der Niederlage gegen das osmanische Heer auf dem Amselfeld 1389 (im bild die Ermordung des osmanischen oberbefehlshabers Sultan Murad 1. in einer historischen Darstellung) hatte das altserbische Reich seinen Großmachtstatus eingebüßt.
ÖMZ

Verschillende Servische geestelijken, waaronder patriarch Gavriilo, reisden vervolgens naar Moskou om buiten de morele steun ook voor financiële steun te pleiten. De Ottomaanse heersers zagen dit met lede ogen aan en in 1659 stelde men een daad door de Servische patriarch Gavriilo wegens hoogverraad terecht te stellen. Tot dan toe had de Russische tsaar een directe confrontatie met het Ottomaanse Rijk vermeden omdat Rusland o.m. nog geen volledige controle had over de Oekraïne. Na de vrede van Andrussovo (1667) waarbij Rusland verschillende gebieden aan zijn rijk kon toevoegen, sloot tsaar Peter de Grote (1682-1725) in 1697 met Oostenrijk en de stadsstaat Venetië een aanvalsverdrag tegen het Ottomaanse imperium. De orthodoxe Balkanvolkeren reageerden verheugd op deze stap, zo trof de Servische geestelijke Isaja in Moskou de nog minderjarige tsaar Peter en zijn halfbroer Iwan de V (mederegent) met het volgende merkwaardige verzoek: het Ottomaanse juk definitief van zich af te schudden en vervolgens de Russische tsaar als bestuurder over de orthodoxe volkeren aan te stellen. Dit verzoek, hetwelk mede werd ondertekend door de Servische patriarch Arsenije Crnojevic en de Griekse patriarch van Constantinopel, zou de dreiging om door het (katholieke) Habsburgse vorstenhuis te worden geannexeerd, kunnen wegnemen. Isaja concludeerde verder nog het navolgende: het katholieke Habsburgse vorstenhuis zou de doodsteek voor de orthodoxie betekenen. Veel Balkanmoslims hebben slavisch-christelijke achtergronden (de Slaven die zich onder druk van de Ottomaanse heerschappij tot de islam hadden 'bekeerd'). De Servische linguïst en historicus Vuk Stefanovic Karadzic (1787-1864), een van de grondleggers van het Servische schrift, kwam 150 jaar

later tot diezelfde conclusie. Het Habsburgse rijk stond geen drukwerk in het cyrillisch toe, waarna opnieuw Servische bisschoppen naar Rusland togen met het verzoek om leraren en boeken. Ook nu schoot de tsaar de Serviërs te hulp. In 1726 bood Rusland de Serviërs de eerste 'Slavische school' in Karlowitz (het huidige Karlovac) aan. Eveneens met Russische steun werd in 1758 in Venetië een eigen Servische drukkerij op poten gezet.

Im "Kreuzzug" von 1711 ging der russische Zar Peter der Große, der sich selbst als Türkenbekämpfer und Schulzherr der Christen auf dem Balkan präsentierte, nur knapp an einer militärischen und politischen Katastrophe vorbei.

ÖMZ

PANSLAVISCHE DROOM

Het pan-Slavisme is een politieke en culturele stroming die in de 19^e eeuw ontstond. Hierin nam de idee van een fundamentele eenheid van de Slavische volkeren een centrale plaats in die vervolgens door de Russische regering werd benut om een greep op de Balkan te krijgen. Oorspronkelijk moet de oorsprong van het pan-Slavisme echter niet in Rusland worden gezocht, maar in de Donaumonarchie, waarbinnen de Slavische nationalisteng zich tegen een dreigend Duits overwicht verweerden en bescherming zochten bij het naburige Rusland. Omstreeks 1860 ontstond in Rusland een variant van het pan-Slavisme en werd Rusland de leidende positie in de Slavische wereld toegekend. Onder de Russische tsaar Alexander II, verleenden de Russen steun aan een door de Serviërs geïnitieerde opstand die werd geleid door hun vorst prins Aleksander Karadjordjevic (Zie ook mijn artikel in de Info-scoop van maart 2000 'De monarchie in Joegoslavië'). In 1812 liet de Russische tsaar het plan varen om een verbond van Balkanslaven tot stand te brengen en liet zijn Servische bondgenoten over aan de 'genade' van de Turken. Teneinde de rust en de vrede in Europa te handhaven en gevrijwaard te blijven van nieuwe revoluties, sloten de mogendheden Rusland, Oostenrijk, Pruisen, Frankrijk en Engeland onder leiding van de Oostenrijkse kanselier Metternich (een conservatief denkend diplomaat, die de liberale en nationale ideeën van zijn tijd als staatsgevaarlijk afwijst), in 1815 een alliantie. In de slotakte van het Wener Congres lag de diplomatieke basis van het Europese Concert dat deze grootmachten moet behoeden tegen het liberalisme en vooral tegen het opkomende nationalisme. In september van dat zelfde jaar ontwierp tsaar

De Servische vorst Aleksander Karadjordjevic.
3 Migp

Alexander I een programma ter bescherming van religie, vrede en gerechtigheid in naam van de 'Heilige Drievuldigheid.' De vorsten van het orthodoxe Rusland, het katholieke Oostenrijk en het protestante Pruisen bevestigden hiermee hun solidariteit met het recht tot interventie tegen alle nationale en liberale acties. Tot deze Alliantie traden vervolgens alle continentaal-Europese monarchen (met uitzondering van de Paus en de Ottomaanse Sultan) toe. In de periode 1833-1835 kwamen Oostenrijk en Rusland overeen een gezamenlijke politieke lijn te trekken tegenover het Ottomaanse rijk. In 1848 wijzigde Oostenrijk zijn standpunt nadat in de regio het nationalisme sterk op kwam zetten en revoluties zich aandienden. Oostenrijk streefde vervolgens alleen nog zijn eigen belangen in het Nabije Oosten na. Nadat het duidelijk werd dat het Ottomaanse rijk op het punt stond uiteen te vallen, eiste Frans Josef van Oostenrijk van tsaar Nicolaas dat

Rusland op diende te houden met het ophitsen van de Balkanchristenen, dat de politieke status van het Ottomaanse rijk niet veranderd mocht worden en dat Rusland de Donauvorstendommen zou ontruimen. Na de verloren Krimoorlog (1853-1856: vernietiging van de Russische vloot en verlies van de belangrijke vlootbasis Sebastopol) raakten de Russen ontgoocheld door de gewijzigde houding van Oostenrijk en werden gedwongen een ultimatum van de zijde van Frankrijk en Groot-Brittannië te accepteren. In dit ultimatum diende Rusland o.m. te erkennen dat de Zeestraten openstonden voor de Westerse mogendheden en tevens dat de Ottomaanse kwestie voortaan als een zaak van diezelfde mogendheden zal worden beschouwd. Dit betekende de ommekeer in de verhouding tussen Oostenrijk en Rusland. Aarzelend besloot Alexander II, gesteund door zijn minister van buitenlandse Zaken, Gortsjakow, alsnog op te komen voor de Slavische broeders en hen tegen de mohammedanen en besmettende invloeden van het Westen (met name Oostenrijk) te beschermen. Met de vernedering van de Krimoorlog vers in het geheugen en de eis van West-Europa om zijn beschaving als de enig ware te erkennen, vocht Rusland voor erkenning als grote natie. Hiertoe trachtten prominente Russen dit mede te verwezenlijken door het 'Panslavisme' nieuw leven in te blazen. Onder leiding van tsaar Nicolaas I, maar vooral door de bezieling van de Panslavisten zouden de volkeren van Oost-Europa met inbegrip van Griekenland en Hongarije, een Slavische beschaving moeten gaan vormen. In Moskou werd in 1858 een 'Slavisch Comité van Weldadigheid' opgericht, dat zich ten doel had gesteld de Slavische studenten in Rusland en in

de Aegeïsche kuststreek te steunen. Tevens zou het comité de kerken in de omringende Slavische landen helpen om voet aan de grond te krijgen. Ondanks het feit dat de opvolger van Nicolaas I, Alexander II (1855-1881) niet van het panslavisme was gecharmeerd, werd in 1864 een vurig aanhanger van dit streven, Nikolaj Ignatjev tot ambassadeur in Constantinopel (het huidige Istanbul) benoemd. In 1875 kwam de Servische bevolking in Herzegovina en Bosnië opnieuw tegen het Ottomaanse bewind in opstand. In 1876 verklaarden Montenegro en Servië het Turkse rijk de oorlog en nadat de Russische regering had besloten zich afzijdig te houden, besloten Russische vrijwilligers naar Servië af te reizen teneinde hen in de strijd bij te staan.

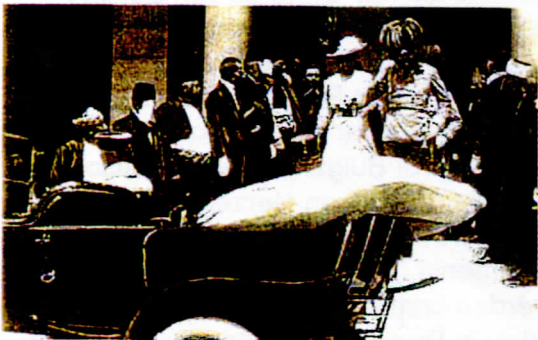

De Balkan 1912
ÖMZ

VREDE VAN SAN STEFANO

Ondanks de steun van de vrijwilligers werd ook deze oorlog tegen de Turken verloren. Een jaar later verklaarde Rusland het Ottomaanse Rijk alsnog de oorlog en met steun van het Roemeense leger werden de Ottomanen gedwongen een wapenstilstand te aanvaarden. Ondanks het verlies van ca. 120.000 man bedong Rusland in San Stefano, een kleine voorstad van Constantinopel, zeer gunstige voorwaarden. De grondlegger van het verdrag, de Russische ambassadeur Nikolaj Ignatjev, boekte voor Rusland zeer goede resultaten. Het Verdrag van San Stefano (1878) had grote gevolgen voor de Balkan. Niet alleen breidde het Russische rijk aanzienlijk uit, ook Bulgarije werd een machtige staat die zich uitstrekte van de Donau tot de Aegeïsche Zee. Teneinde de groeiende machtsinvloed van Rusland en de evenredige uitbreiding van het Bulgaarse rijk in te perken, dwong de Internationale Gemeenschap Rusland (Engeland had inmiddels een sterke vloot naar de Bosporus gedirigeerd) het verdrag van San Stefano te herzien. In Berlijn werd daartoe een congres met de grote mogendheden gehouden (later bekend als het 'Congres van Berlijn') waarbij San Stefano grondig werd herzien. Rusland behield de uitbreiding (Bessarabië en Batoem) maar de invloed van haar belangrijkste bondgenoot Bulgarije werd drastisch beperkt: Bosnië en Herzegovina kwamen onder Oostenrijks bestuur, Roemenië, Montenegro en Servië werden onafhankelijk. De binnenlandse crisis in Rusland bereikte met de moord op tsaar Alexander II een definitieve klap voor het pan-slavistische streven. Ergo het Berlijnse Congres erkende Roemenië, Servië en Montenegro als onafhankelijke staten. Rusland moest toestaan dat de dubbelmonarchie

Oostenrijk-Hongarije het bestuur over Bosnië-Hercegowina van het Ottomaanse rijk overnam. In 1908 volgde zelfs een annexatie. De Servische nationalistengingen geweldig tekeer en riepen Rusland op om in te grijpen. De publieke opinie in Rusland riep luid om steun voor hun Slavische broeders, maar Rusland kon hier door zijn verzwakte positie (de smadelijke nederlaag tegen Japan in 1903 en de Revolutie in 1905) geen gevolg aan geven. De in 1871 tot stand gekomen nieuwe grootmacht, het Duitse keizerrijk onder Wilhelm I, stelde Rusland de eis (maart 1909) om Servië in de steek te laten. Rusland trachtte het tij tijdens de Eerste Balkanoorlog (1912-1913) te keren, doch kon niet voorkomen dat de bondgenoten Servië, Montenegro, Griekenland en Bulgarije het onderling niet over de verdeling van o.m. Macedonië eens konden worden. De Dubbelmonarchie maakte van de moordaanslag op de Oostenrijkse troonopvolger Franz Ferdinand en zijn vrouw Sophia (juni 1914) door een Servische student gebruik om voorgoed met Servië af te rekenen. Rusland kon en wilde niet werkeloos toezien hoe Servië zou worden vernietigd en ging de confrontatie (WO I) aan.

De moord op de Oostenrijkse troonopvolger Franz Ferdinand.

ÖMZ

BROEDERVOLK

De algehele verontwaardiging is dan ook niet verwonderlijk gezien de historische banden die een parallel trekken tussen het heden en het verleden. Nochtans heeft het zeventig jaar geduurd voordat er weer openlijk sprake is van een 'verbroedering' tussen beide volkeren. Het Joegoslavië onder de dynastie van de Karadjordjevićs onderhield in de periode 1870-1940 nauwelijks nog wederzijdse diplomatiek verkeer met de Russische regering. De vriendschap raakte door de meer onafhankelijke koers van de Joegoslavische president Tito met Stalin in 1948, zelfs voor enige tijd danig in het slop. Pas tegen het einde van de jaren tachtig, werden de verhoudingen met Moskou door Michail Gorbatsjov weer genormaliseerd.

KOSOVO

Amper waren de NAVO-aanvallen boven Kosovo begonnen, toen de eerste Russische mannen zich naar de rekruteringsbureaus haastten om hun Servische broeders te steunen. De Russisch-orthodoxe patriarch Aleksii II reisde zelfs naar Belgrado om de speciale banden met de Serviërs te benadrukken. Op een van de bruggen in Belgrado sloten Russen, gekleed in tsaristische uniformen, zich bij de Servische burgers aan en vormden samen met hen een levend schild. Vanuit het Kremlin kreeg Milosevic openlijke steun van de Russische minister van Buitenlandse Zaken, Igor Ivanov. Minister Ivanov noemde de Kosovo-Albanezen zelfs 'moslimfundamentalisten'. De hevig verontwaardigde Boris Jeltsin dreigde zelfs met een 'Derde Wereldoorlog'. In de Russische steden werd volop tegen de NAVO-acties gedemonstreerd. De

woede kwam niet alleen voort uit de gekrenkte Russische trots (de NAVO had de afgeleden grootmacht niet over de aanvalsplannen geraadpleegd), maar hier speelde de authentieke solidariteit met de Serviërs een grote rol. Veel vrijwilligers hebben zich via de extreem-rechtse LDPR van Zjirinovski aangemeld. Volgens hen zijn de Kosovo-Albanezen en de moslims in Bosnië de 'Turken' van tegenwoordig. Voor de vrijwilligers is de oorlog op de Balkan 'heilig' omdat zij *'het orthodoxe christendom tegen de islam en het decadente, katholieke Westen verdedigen'*. Na de bloedige oorlogen tegen de Ottomanen, de recente oorlogen met de Tsetsjeense moslimstrijders en de verloren strijd in Afghanistan, lijken veel Russen in hun opvatting bevestigd dat moslims niets anders zijn dan fanatieke godsdienstfanaten met een neiging tot terrorisme. De Russische regering beseftte dat ook in de Russische Federatie moslims leven (ongeveer twintig miljoen). Jeltsin besloot in te grijpen en benoemde een speciale gezant voor Kosovo. Ex-premier Viktor Tsernomyrdin had zich vanaf het begin van het conflict gestoord aan de anti-westerse en moslim-haatgevoelens in het land. Door zijn pendeldiplomatie wist hij de Russische standpunten te nuanceren en het geschonden prestige op te vijzelen. Het Kremlin erkende nu dat er in Kosovo etnische zuiveringen plaatsvinden en stemde uiteindelijk in met het zenden van een internationale vredesmacht. Hiermee werd het Servische broedervolk een lelijke klap toegediend.

CONCLUSIE

Resumerend zou men kunnen stellen dat de Servische kerk in de vroege tijden de belangrijkste hoeder was van de nationale cultuur, met als gevolg dat deze een zeer belangrijke plaats in het Servisch nationalisme heeft ingenomen. Nochtans moet men ook de rol van die kerk niet te hoog inschatten omdat de Serviërs feitelijk nooit echt gelovig zijn geweest. De talloze dorpskerken waren ook in de pre-communistische periode bescheiden zonet klein te noemen en werden niet geregeld bezocht. De orthodoxe priesters genoten over het algemeen weinig gezag. Tijdens de postcommunistische periode is de religie een kwestie van symboliek en uiterlijk vertoon geworden. Net als in het Westen zoeken mensen in tijden van tegenspoed en onveiligheid naar steun.

... Der in der Folge entstandene Krieg für die vollständige Unabhängigkeit vom Osmanischen Reich forderte unzählige Todesopfer. Der Turm von Nis wurde 1809 von den Türken aus Schädeln serbischer Aufständischer errichtet.
ÖMZ

VAN DE REDACTIE

ENQUETE 2000

De redactie heeft uit de reacties van de enquête begrepen dat er een hoge mate van tevredenheid heerst onder de lezers, die tevredenheid betreft met name de kwaliteit van de inhoud. Toch zijn er ook kleine punten voor verandering of verbetering vatbaar. Als het goed is merkt u ze vanzelf op.

Eén suggestie van een lezer nemen wij van harte over en dat is de verspreiding van ringbanden met een duidelijk INFOSCOOP-front en rugzijde. Deze ringband zal u binnenkort worden toegezonden.

Onderstaand de procentuele weergave van de reacties.

1. Waarom leest u de INFOSCOOP ?
functionele belangstelling 83
persoonlijke belangstelling 17
2. Wat is het functiegebied waar binnen u werkzaam bent ?
MID/NATCO/INLICHTINGEN/COTRCIE/OPN/OPL/PERS/FAC/KMAR/KLU /LOG/VOORL
3. Op welk niveau bent u werkzaam ?
CIE/ESK/BT 30
BAT/AFD 37
BRIG OF HOGER 33
4. Bent de geadresseerde van de INFOSCOOP of krijgt u deze van iemand anders ?
(persoonlijk, leestafel, etc)
geadresseerde 78
anders 22
  - 4a. Als u geadresseerde bent; verspreid u de INFOSCOOP binnen uw eenheid ?
ja 65
nee 35
5. Vanaf welk jaar leest u de INFOSCOOP ?
1993 15
1994 4
1995 11
1996 9
1997 17
1998 27
1999 13
2000 4
6. Leest u alle artikelen in de INFOSCOOP ?
ja 37
nee, alleen hetgeen wat mijn belangstelling heeft 63
7. Levert de INFOSCOOP een bijdrage aan de informatievoorziening voor uw functie ?
ja 85
nee 15
8. Wat vindt u in het algemeen van de artikelen ?
Te oppervlakkig 2
Goed 93
Te gedetailleerd 5

9.	Is er door het lezen van de INFOSCOOP uw belangstelling gewekt voor andere onderwerpen ?	
	<i>ja</i>	52
	<i>nee</i>	48
10.	Wat vind u van de lay-out ?	
	<i>goed</i>	93
	<i>slecht</i>	7
11.	Met welke frequentie moet de INFOSCOOP verschijnen ?	
	<i>per maand</i>	37
	<i>per kwartaal</i>	22
	<i>per half jaar</i>	
	<i>huidige verschijningsfrequentie is goed</i>	41
12.	Wat vind u van het gebezigde taalgebruik ?	
	<i>ondermaats</i>	
	<i>eenvoudig, doch duidelijk</i>	22
	<i>goed</i>	74
	<i>moeilijk</i>	4